

орієнтованого планування соціально-економічного розвитку ВНЗ.

Список використаних джерел

1. Гризун, Л. Е. Взаємодія наук і інтеграція систем знань як основа побудови змісту освіти / Л. Е. Гризун // Педагогіка та психологія : зб. наук. пр. / Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2004. – Вип. 26, Ч. 1. – С. 18–27.

2. Полозова, Т. А. Наукоемкое, проблемно-ориентированное образование – запрос XXI века / Т. А. Полозова // Мир образования – образование в мире. – 2006. – № 1. – С. 35.

References

1. Gryzun, L.E. "Interaction between science and knowledge as the basis of constructing educational content " [Vzaemodija nauk I integracija system znan` jak osnova pobudovy zmistu osvity]. *Pedagogika ta psyhologija* 1.26 (2004): 18-27ю Print.

2. Polozova, T.A. "Scientific, problem oriented education as a request of the 21st century" [Naukoemkoe, problemno-orientirovannoe obrazovanie – zapros XXI veka]. *Mir obrazovanija – obrazovanie v mire* 1 (2006): 35. Print.

УДК 351.777:504.06

Коленов О. М., к.держ.упр., НУЦЗУ, м. Харків

Colenov O., PhD in Public Administration, Senior Lecturer of the Department of Fire and Rescue Training, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОЛОГО ОРІЄНТОВАНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

THE PROBLEMS OF THE IMPLEMENTATION OF STATE SOCIAL AND ENVIRONMENTAL POLICY OF UKRAINE

У статті здійснено критичний аналіз стану реалізації державної соціально-екологоорієнтованої політики України. Виявлено проблеми реалізації такої політики, зокрема на регіональному рівні.

Ключові слова: державна політика, реалізація, регіони, екологічна безпека.

The modern state of the implementation of environmental of the state ecological policy in Ukraine is critical analyzed in the article. The problems of its implementation, particularly at regional level are defined.

Keywords: state policy, implementation, regions, ecological safety.

Постановка проблеми. Загострення та поглиблення екологічних проблем, деградація навколишнього середовища та природних ресурсів продовжується в Україні протягом останніх десятиліть. В Україні практично не здійснюється єди-

на послідовна державна екологічна політика, повсюдно не запроваджуються принципи раціонального природокористування та мінімізації негативного впливу на екологічні об'єкти при здійсненні антропогенної діяльності на регіональному рівні. Тому особливого значення як на загальнодержавному, так і регіональному рівнях набуває питання своєчасного виявлення та відстеження екологічних проблем і визначення шляхів їх запобігання та подолання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розв'язанню проблем державного управління складними територіальними, соціальними системами, а також їх функціонування в контексті екологічної безпеки присвячені розвідки В. Андронova, О. Веклич, Д. Ветвицького, С. Домбровської, І. Драгана, О. Лазора, О. Мордвінова, Є. Карташова, Т. Князевої, С. Майстра, Г. Серова, М. Шапочки, В. Шевчук, Л. Якушенко та ін. Не применшуючи напрацювань і наукових здобутків цих вчених, відзначимо, що існує необхідність у комплексному дослідженні проблемних питань реалізації державної соціально-екологоорієнтованої політики України, особливо на регіональному рівні.

Постановка завдання. Отже, метою статті є критичний аналіз стану реалізації державної соціально-екологоорієнтованої політики, у т. ч. на регіональному рівні, з метою наукової аргументації напрямків її вдосконалення в Україні.

Виклад основного матеріалу. Україна належить до одних із найзабрудненіших й екологічно проблемних країн. За оцінками Індексу якості навколишнього середовища (Environmental Performance Index), які здійснює Йельській університет (США), Україна займає 87-е місце серед 163 країн світу. Рівень навантаження на оточуюче природне середовище в Україні в 4-5 разів перевищує аналогічні показники інших держав. За рівнем раціонального використання і якості водних ресурсів Україна, за даними ЮНЕСКО, займає 95-е місце з 122 країн світу. Стан земельних ресурсів в Україні близький до критичного, адже на значній частині її території спостерігаються процеси деградації земель. Наймасштабнішими проблемами в цьому контексті є ерозія (близько 57,5% земель) та забруднення (близько 20% території), а щорічні втрати гумусу складають 0,65 т / га [2].

Першопричинами екологічних проблем України є такі: 1) успадкована структура економіки з переважаючою часткою ресурсо- та енергоємних галузей, негативний вплив якої був посилений переходом до ринкових умов; 2) зношеність основних фондів промислової і транспортної інфраструктури; 3) існуюча система державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища, регулювання використання природних ресурсів, відсутність чіткого розмежування природоохоронних та господарських функцій; 4) недостатня сформованість інститутів громадянського суспільства; 5) недостатнє розуміння в суспільстві пріоритетів збереження навколишнього природного середовища та переваг сталого розвитку; 6) недотримання природоохоронного законодавства тощо.

Органічною складовою національної екологічної політики є регіональна екологічна політика держави. Від вирішення регіональних екологічних проблем певною мірою залежить соціально-економічна стабільність в Україні в цілому. У ній спостерігаються суттєві регіональні відмінності екологічного навантаження

та сучасного стану екологічної безпеки територій, що обумовлено різноманітністю природокористування та господарською діяльністю населення. Екологічні проблеми суттєво обмежують соціально-економічний розвиток суспільства, який знаходиться у безпосередньому взаємозв'язку з якістю навколишнього природного середовища. Тому існує нагальна потреба у визначенні регіонів країни, де екологія компонентів довкілля знаходиться в найгіршому стані з метою формування та реалізації відповідної державно-регіональної екологоорієнтованої політики шляхом здійснення певних природоохоронних заходів і запобігання негативного впливу на довкілля.

Комплексним стратегічним документом, що сприяє втіленню екологічної політики держави в межах концепції сталого розвитку став Закон України «Про основні засади (Стратегію) державної екологічної політики на період до 2020 року».

Для досягнення головної мети державної регіональної екологічної політики передбачається забезпечити вирішення, насамперед, таких завдань:

- запровадження більш глибокого вивчення та оцінки внутрішнього природного, економічного, наукового, трудового потенціалу кожного регіону, розроблення комплексних правових, організаційних, економічних та інших механізмів його ефективного використання;

- здійснення на інноваційній основі структурної перебудови економіки регіонів з урахуванням особливостей їх потенціалу;

- поетапне зменшення рівня територіальної диференціації економічного розвитку регіонів а соціального забезпечення громадян;

- широкий розвиток підприємництва як головного фактора соціально-економічного розвитку держави та її регіонів, підвищення зайнятості населення, наповнення місцевих бюджетів;

- удосконалення фінансових міжбюджетних відносин, вироблення чітких критеріїв і дієвих механізмів надання державної підтримки розвитку регіонів;

- досягнення продуктивної зайнятості населення, стабілізації та поліпшення демографічної ситуації в державі;

- подальше вдосконалення державної системи охорони довкілля;

- налагодження міжнародного співробітництва у сфері регіональної політики, наближення національного законодавства з цього питання до норм і стандартів Європейського Союзу.

Згідно з останніми дослідженнями [1-2], екологічна ситуація в Україні та стан навколишнього середовища з кожним роком погіршуються. Так, за даними Міжнародного інституту природи, отриманими в 2014 р. Україна лідирує в Європі за кількістю забруднень (за підсумованим показником забруднення повітря, ґрунту і води). Найгірше становище на сході України. На нього припадає дві третини всіх шкідливих викидів, оскільки тут зосереджено багато підприємств чорної металургії, енергетики та вугільної промисловості. Так, у Донецькій і Луганській областях виробляється 23% усієї промислової продукції країни, зокрема 85% всієї паливної, 23% хімічної та нафтохімічної, 37% металургійної і 18% виробництва електроенергії [2].

У результаті військових дій (які розпочалися в 2014 р.) стан навколишнього

середовища в Донецькій і Луганській областях іще більше погіршився. Загострення й ескалація політичної ситуації в східних і південних регіонах України та військові дії на сході держави привели до значного зростання загроз екологічної безпеки України, у тому числі через порушення технологічного режиму численних потенційно небезпечних об'єктів (ПНО), до яких належать успадкований від колишнього СРСР комплекс гірничорудних, хімічних, енергетичних об'єктів, АЕС, шахти і кар'єри, греблі великих водосховищ, підприємства хімічної промисловості і полігони тактичних відходів. Згідно з даними дослідження Інституту стратегічних досліджень «Нова Україна» 23% загальної кількості ПНО сконцентровано на території Донецької, Харківської і Луганської областей, більшість цих об'єктів є об'єктами критичної інфраструктури і експлуатуються в умовах ненормативного зносу (до 70%). До потенційно небезпечних об'єктів південно-східного регіону України також відносяться греблі Запорізької і Каховської ГЕС, Запорізька і Південно-українська АЕС, канали: Південно-кримський і Дніпро–Донбас, сховища ядерних відходів поблизу міст Павлоград, Жовті Води, численні підприємства хімічної та металургійної галузей [2].

Слід зазначити, що можливість руйнування гребель, сховищ токсичних відходів може привести до потенційного забруднення токсичними відходами басейнів річок Сіверський Донець і Кальміус.

Середній рівень екологічної безпеки по Україні можна визначити як низький, що зумовлено певними факторами: домінування видобувної та переробної галузей промисловості у структурі економіки держави із одночасним використанням застарілих відходо- та енергоємних технологій, виробничого та природоохоронного обладнання, строк використання якого вже закінчився; це і недостатньо жорсткі санкції (економічні та адміністративні) до порушників природоохоронного законодавства, і відсутність системи стимулів для суб'єктів господарської діяльності щодо прискорення темпів запровадження новітніх інтегрованих технологій, оновлення основних виробничих та природоохоронних фондів, виробництва екологічно чистої продукції, і відсутність підтримки вітчизняних наукових розробок природоохоронних технологій та обладнання [1].

Наявна адміністративно-інституційна інфраструктура державного екологічного управління є переважно централізованою з дублюванням функцій на регіональному та місцевому рівнях. Непоодинокими є випадки, коли це призводить до конфліктів і безвідповідальності. Тому під час формування громадянського суспільства й ринкової виробничої інфраструктури функції і відповідальність державного управління мають бути перерозподілені на національному рівні та делеговані на регіональний.

Основні тенденції розвитку державної регіональної політики свідчать про недостатність уваги на необхідності забезпечення екологізації такої політики в умовах «зеленого» зростання, якісного відтворення всіх потенціалів регіонів на еколого-соціально-економічних засадах, гармонізації геопросторових відносин між країною та регіонами, що потребує суттєвих змін як в контексті реформування регіональної політики, так і в системі формування та реалізації державної екологоорієнтованої політики.

Дієвим інструментом державної екологічної політики в сучасних умовах виступають екологічні цільові програми (далі – ЕЦП), які дозволяють ефективно вирішувати складний комплекс проблем, пов'язаних з напруженим станом навколишнього середовища України, у тому числі на регіональному рівні. Аналіз, проте, виконання екологічних цільових програм в Україні свідчить про наявність суттєвих прорахунків при застосуванні їх як інструменту державної екологічної політики, а саме:

1. Недофінансування державних цільових програм, що призводить до розпорошення бюджетних коштів та суттєвого зниження ефективності.

2. Невирішеність принципів вибору пріоритетів для формування державних екологічних програм, спрямованість заходів досягнення мети на подолання наслідків, а не на превентивні заходи.

3. Відсутність ув'язки фінансування державних екологічних цільових програм з можливостями бюджету протягом усього терміну виконання програми.

4. Низький рівень програмної та міжпрограмної узгодженості на фоні великої кількості напрямів та значної кількості державних екологічних цільових програм призводить до дублювання завдань і заходів цих програм.

5. Відсутність надійного моніторингу та жорсткого контролю за ходом виконання державних екологічних цільових програм не дозволяє оперативно здійснювати та корегувати процес їх втілення. Це перешкоджає налагодженню надійного контролю за виконанням як з боку відповідального розпорядника коштів, так і з боку Держказначейства, ускладнює здійснення аналізу ефективності понесених витрат та не додає прозорості бюджетним потокам екологічного спрямування.

З огляду на комплексний характер ЕЦП для підвищення їх дієвості необхідно не тільки вдосконалити стандарти розробки, процедури затвердження та механізми реалізації, а й докорінно переглянути їх всеосяжність та неконкретність, і надати їм соціальної та регіональної спрямованості. Тому проведення ревізії діючих державних екологічних цільових програм є першочерговим завданням. Необхідно оцінити ефективність виконання існуючих та доцільність продовження їх реалізації та розробити нові комплексні програми вже більш чіткого регіонального спрямування, адже екологічні проблеми в різних областях України мають значні відмінності.

Вирішення проблеми перетворення системи екологічних цільових програм на ефективний інструмент здійснення середньо- та довгострокової державної екологічної політики на регіональному рівні є складним завданням, вирішення якого потребує спільних зусиль центральних органів виконавчої влади та регіонів, запровадження взаємопов'язаних змін у бюджетній сфері, а також в інвестиційній, промисловій, аграрній, житлово-комунальній та інших видах державної політики та їх нормативно-правового забезпечення. Вирішення екологічних проблем знаходиться не стільки в колі методів природничих та технічних наук, скільки у сфері державного управління, законодавства та масової інформаційної діяльності. Тому головним для адекватного реагування на ці проблеми є таке:

1. Забезпечення доступності, достовірності та своєчасності отримання екологічної інформації засобами масової інформації та громадськістю, формування

екологічної свідомості і відповідальності у громадян та бізнесу.

2. Забезпечення міжгалузевого, міжрегіонального співробітництва та партнерства між громадами, державою та бізнесом в сфері забезпечення екологічної безпеки.

3. Створення української системи моніторингу і управління у сфері екологічної безпеки, як сегменту глобальної мережі екологічного моніторингу на основі сучасних технологій.

Висновки. Отже, на сучасному етапі суспільного розвитку, якому, з одного боку, притаманне прискорення темпів науково-технічного прогресу, а з другого – загострення екологічних проблем та забруднення навколишнього середовища, особливого значення набуває процес формування та реалізації дієвої та ефективною державно-регіональної соціально-екологічно-орієнтованої політики, яка має враховувати наявний природно-ресурсний потенціал регіонів. Головною метою державної такої політики на регіональному рівні в довгостроковій перспективі є таке: підвищення якості життя населення регіону за рахунок поліпшення екологічних параметрів системи життєзабезпечення; упровадження нових наукоємних, ресурсозберігаючих екологічно чистих технологій; формування стабільного екологічно безпечного господарсько-виробничого комплексу; створення екологічно безпечних умов проживання людей. Від вирішення регіональних екологічних проблем певною мірою залежить соціально-економічна стабільність в Україні. При загальній спрямованості державної стратегії переходу на засади сталого розвитку особливої актуальності набуває управління охороною довкілля, раціональним використанням природних ресурсів та безпекою життєдіяльності людини. Його значущість зростає в умовах децентралізації управління та підвищення ролі соціально-економічного розвитку регіонів. У зв'язку з цим в умовах трансформації економічної системи виникає потреба у розробці нової державної екологічної політики із диференціацією за регіонами.

Список використаних джерел

1. Драган І.О. Напрями реалізації державної політики у сфері природокористування в Україні / Наукові розвідки з державного та муніципального управління. [зб. наук.пр.] / Академія муніципального управління. – К. : АМУ, 2012. – Вип. 1. – С. 59 – 66.

2. Екологічна безпека держави: державно-управлінський вимір : монографія / В.А. Андронов, С.М. Домбровська, В.Г. Ковальчук, О.І. Крюков та ін. – Х. : НУЦЗУ, 2016. – 220 с.

References

1. Dragan, I.O. "The directions of state policy in the field of environmental management in Ukraine [Naprijamy realizacii dergavnoj politiki u sferi pryrodokorystuvannja v Ukraini]." *Akademija municipal'nogo upravlinnja* 1 (2012): 59-66. Print.

2. Andronov, V.A., Dombrovska, S.M., Koval'chuk, V.G., and Kryukov, O.I. (ed.) *Environmental security state: public-administrative dimension [Ekologivhna bezpeka dergavy: dergavno-upravlinskij vymir]*. Kharkiv: NUCPU, 2016. Print.